

Миодраг Петровић

НОМОКАНОН У 14 ТИТУЛА И ВИЗАНТИЈСКИ КОМЕНТАТОРИ

Атина 1970. (на грчком језику)

* Овај приказ Петровићеве дисертације објављен је на грчком језику у часопису „Теологија” за месец октобар-децембар 1970. године, том 41, стр. 728—731.

„И раније је Теолошки факултет Националног и каподистријевог Универзитета у Атини промовисао докторе православне теологије — теологе пореклом из Српске православне цркве. Већ је недавно исти Теолошки факултет једногласно промовисао дипломираног теолога Теолошког факултета у Атини и Правног факултета истог Универзитета, одличног доктора — православаца Србина г. Миодрага Петровића. Рад који је поднео г. Петровић Факултету је следећи: „Номоканон у 14. титула и византијски коментатори”.

Поднаслов дисертације је стављен овако: „Допринос изучавању теме о односима Цркве и Државе и епископа Старог и Новог Рима”. Дисертација о којој је реч превазилази 260. страница и подељена је, осим исагопике, на две главе, после којих следе општи закључци и литература.

У уводу ове дисертације писац излаже историјат Номоканона о којем је реч, а нарочито формирање и настале реконструкције истог. Текст Номоканона је са-

ставио непознати аутор, први пут другом половином VI. века у Цариграду. Садржи пак тзв. Апостолоке каноне (85), св. каноне Васељенских и Помесних сабора до V. Васељенског сабора и, св. каноне Отаца. Ови канони су подељени на 14. титула, а титуле на главе. Аутор је такође на крају Синтагме у 14. титула изложио и сагласно ов. канонима грађанско законодавство. У време Ираклија (610—641), Синтагма у 14. титула добија форму Номоканона. Тако се Номоканон састоји из два дела, од којих се у првом налазе 14. титула и, главе у којима се налазе прво, бројкама цитирани канони, а испод њих сагласни грађански закони. У другом делу постоји хронолошким редом изложен текст „Апостолских, Саборских и Отачких канона. Године 883. патријарх Фотије је допунио Номоканон у 14. титула и написао други пролог. Старо владајуће гледиште да је Фотије аутор Номоканона у 14. титула — данас је поколебано. После 883. год. неко непознати је цитатима канонског де-

ла додао текст канона. а 1090. год. Теодорос Вестос је цитирао са бројкама законског дела додао одговарајући текст закона, где га није било. У XII. веку је антиохијски патријарх Теодорос Валсамон написао схолије, прво на законски део Номоканона у 14. титула, а затим и на канонски. Отада је овај Номоканон добио нову важност.

Већ можемо да испитамо I. главу дисертације М. Петровића, у којој писац истражује односе Цркве и Државе на основу Номоканона у 14. титула. Глава I. је подељена на два велика параграфа: У првом од њих говори о односу канона и закона, који се регулише на бази теорије о симфонији. Према овој теорији не можемо говорити о подчињавању Државе Цркви или обратно, зато што суштина система о симфонији лежи у подчињавању и Државе и Цркве божанском праву. Једнакост између св. канона и закона постоји једино тада када се грађански закони не супростављају св. канонима. На страни 75. дисертације о којој је реч, видимо да и пре Јустинијанове епохе (527—565), односно за време цара Валентинијана и Маркијана (450—457), а конкрет но 451. године, постоји доказ о валидитету св. канона наспрам грађанских закона. Још у I. параграфу I. главе, писац наводи да у Номоканону не налазимо на цезаропапизам. Дух цезаропапизма се први пут појављује у XII. веку у Валсамоновим схолијама. Што се тиче односа св. канона и закона, Валсамон се не држи чврсте линије, дволичи, а понекад је немоћан да одлучи које мишљење треба да прихвати. Својим учењем Валсамон је уступао велике привилегије цару у црквеним стварима. И поред тога што је ова Валсамонова тео-

рија нашла следбенике, никада није овладала код Византинаца. Али Валсамон није једини који је коментарисао св. каноне. Пре њега су св. каноне коментарисали Аристин и Зонара. Од њих, Зонара брани углед и валидитет св. канона у односу на грађанске законе. Служећи се овим коментаторима, Валсамон није могао код њих да нађе елементе о приоритету царског мишљења наспрам канона.

У II. параграфу I. главе писац испитује положај византијског цара у Цркви, увек наравно по Номоканону у 14. титула: „Свештени карактер хришћанског византијског цара потенциран је крунисањем и помазањем истог од Патријарха, и титулом „епистимонархис“, али не и епитетима који су му придавани. По Номоканону и коментаторима: Аристину и Зонари, цар је равноправни члан Цркве као и остали хришћани. А његов допринос у решавању неких црквених ствари разликује се од доприноса осталих верника, због циља и положаја који има. Чињеница да цар на Саборима не дефинише догме и не установљује све св. каноне, показује се на основу његовог подписа: „Прочитали смо и сагласили се“, за разлику од подписа епископа: „Одредио је св. Сабор“. Валидитет саборских одлука се не базира на царском подпису, зато што канони без царског подписа, као што су канони св. Василија, важили су и важе у Саборној цркви. По Номоканону, избор епископа су обављали сами епископи, уз учешће представника „првих по правдима“, међу којима је био и цар. Учешће лајка при избору епископа забранио је 13. канон Антиохијског сабора, да би се избегли нереди, како то врло успешно наводи писац дисертације

на 137. страни. Такође, ако ко стиче власт у Цркви", „служећи се световним владарима", „нека буде рашчињен и искључен" — наређује 30. правило св. Апостола (стр. 151).

Оснивање нових епископија припада искључиво у надлежност епископских сабора. Цар је почасно унапређивао епископије у митрополије, наравно не без оправданог разлога и не без сагласности Сабора, и поред супротног Валсамоновог гледишта, како је доказао у својој дисертацији објективни писац (стр. 151). Цар подлеже догмама и св. канонима, а његове одлуке важе једино тада, када се не супротстављају св. канонима. На основу тога се закључује да цар није био без контроле, а Црква је била самостална. У Номоканону и код византијских коментатора, самосталност Цркве је очигледна на пољу јурисдикције црквених судова. Врло тачно аутор ове дисертације наводи да није дозвољено мешање две власти, црквене и државне, пошто је крајњи циљ Цркве различит од циља Државе (стр. 171. и даље).

У II. глави ове дисертације аутор испитује односе Старог и Новог Рима, на основу Номоканона у 14. титула и византијских коментатора.

Постојећа једнакост између свих епископа не ремети се због постојеће разлике између њих управне природе, пошто то циља кориснијем управљању Цркве, колико по систему званих „месних примата", који су базирани на „старом обичају", толико и по канонима „који су установљени после оснивања Новог Рима, а регулишу однос и ранг првенства части између два епископа: Старог и Новог Рима. Епископа Старог Рима су остали епископи признавали као „primus inter pa-

res", а не као „universalis episcopus". Према томе, пројектована римокатоличка слава и до наших дана о првенству власти у читавој Хришћанској цркви, потпуно је неоснована. Византијски коментатори се слажу са духом св. канона о истој части епископа Новог Рима са епископом Старог Рима „зато што је то Нови Рим,, како наређује 3. канон II. Вас. сабора. Али на Западу је једнакост епископа укинута због папског примата. Тврдили су римски епископи да су на основу 3, 4. и 5. канона Сардијског сабора имали апелационо право за читаву Цркву. Ово схватање је врло успешно побдио М. Петровић у дисертацији о којој је реч и доцент за општу историју Цркве на Атинском универзитету т. Власис Фидас, који је пореклом из наше апостолске митрополије, у свом доцентском раду: „Услови формирања институције пентархије патријарха,, Ово тврђење римских епископа, византијски коментатори су одбацили пошто је у Источној саборној православној цркви презвитерима и ђаконима судио надлежни епископ (нико ни данас не може одузети епископима ово право), а епископима, сабор при надлежном митрополиту. Могу пак презвитер или ђакон, којима је суђено и осуђени су од стране надлежног епископа, да по дозволи надлежног јерарха траже да им суде суседни епископи, али исте епархије. На овакву одлуку може осуђени да се жали сабору који окружује најстаријег по чину исте епархије, а не друге неке, што важи и за епископе (стр. 195 и даље). Од 395. године, када је империја подељена на источну и западну, Рим је неосновано ослонио папски примат на догматске и новозаветне темеље, циљајући истицању Римске црк-

ве као главе Васељенске цркве, са крајњим циљем да истакне самог Папу као њену главу (стр. 214. и даље). Папски примат је Источна црква одбацила зато што се не базира на св. Писму, св. Предању и св. Канонима. Али папоки примат се сударио и са грађанским законодавством византијских царева, које је унето у Номоканон у 14. титула. Тим законодавством су цареви истицали Цариград као црквени центар Истока.

И поред чињенице да је г. М. Петровић Србин, врло комотно и лако се служи српским језиком. Али овај рад има и ту предност што је његов аутор у првом реду употребио изворе, а затим помоћну и, постојећу литературу, не само српску и српску, већ и руску, немачку, француску и др.

Г. Миодраг Петровић, владајући правном науком, са лакоћом се креће у оквирима канонског и црквеног права.

Са радом о којем је реч, г. Петровић је, без поговора, унапред дио правну науку.

Зато Православна саборна црква уопште, а посебно Српска православна црква, могу се достојно хвалити лицем г. Миодрага Петровића.

Свесрдно препоручујемо овај рад, с једне стране свима овештеницима и теолозима, пошто је исти врло користан за данашњу епоху екуменске мисије Православља и, на жалост, епоху рушења св. канона, а с друге стране и правницима, јер ће у њему наћи многе елементе црквеног и византијског права,,.